

ΤΡΑΠΕΖΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ
ΕΥΡΩΣΥΣΤΗΜΑ

ΑΝΑΜΝΗΣΤΙΚΟΣ ΤΟΜΟΣ

ΛΕΩΝΙΔΑ
ΓΕΩΡΓΑΚΟΠΟΥΛΟΥ

II

ΚΕΝΤΡΟ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ
ΕΡΕΥΝΑΣ ΚΑΙ ΤΕΚΜΗΡΙΩΣΗΣ

Ζαφείριος Ν. Τσολακίδης*

Οι έλεγχοι κινήσεως κεφαλαίων (capital controls) στο ελληνικό τραπεζικό σύστημα το δεύτερο εξάμηνο του 2015

I. Εισαγωγικά

Τη νύχτα της 26ης προς την 27η Ιουνίου 2015, ο Έλληνας πρωθυπουργός ανακοίνωσε την απόφαση της κυβερνήσεως να διακόψει τις διαπραγματεύσεις για την ολοκλήρωση του δεύτερου προγράμματος στηρίξεως της ελληνικής οικονομίας από την Ευρωπαϊκή Ένωση και το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο και να προχωρήσει στην προκήρυξη σχετικού δημοψηφίσματος, προτείνοντας στους πολίτες την απόρριψη των προτάσεων των διεθνών πιστωτών¹. Μετά την ανακοίνωση αυτή, από τις πρώτες πρωινές ώρες του Σαββάτου 27 Ιουνίου 2015, διαρκώς αυξανόμενος αριθμός πολιτών έσπευσε να αναλάβει, μέσω των τραπεζικών αυτόματων ταμειολογιστικών μηχανών (ATMs), όσο το δυνατόν μεγαλύτερο τμήμα των καταθέσεών του από τα πιστωτικά ιδρύματα της χώρας. Εντός του Σαββατοκύριακου εντάθηκε ο φόβος ότι, με την έναρξη της λειτουργίας των καταστημάτων τη Δευτέρα 29 Ιουνίου, η τάση αυτή ήταν εξαιρετικά πιθανόν να προσλάβει διαστάσεις τραπεζικού πανικού (bank run), ενώ τα αποθέματα χαρτονομισμάτων των ελληνικών πιστωτικών ιδρυμάτων ήταν ήδη περιορισμένα.

Τη χρονική αυτή περίοδο, τα ελληνικά πιστωτικά ιδρύματα κάλυπταν τις διαρκώς αυξανόμενες, λόγω της συνεχούς εκροής καταθέσεων, ανάγκες σε ρευστότητα μέσω τελικού αναχρηματοδοτικού δανεισμού από τον «Μηχανισμό Χορήγησης Έκτακτης Ενίσχυσης σε Ρευστότητα» (Emergency Liquidity Assistance,

* Επίκουρος Καθηγητής Αστικού Δικαίου στη Νομική Σχολή του Πανεπιστημίου Αθηνών.

¹ Συνοπτική καταγραφή των γεγονότων βλ. εις Καλύβα, Καταστροφές και Θρίαμβοι, 2η έκδ., 2015, σ. 288 επ. Βλ. επίσης την ετήσια έκθεση της Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας για το έτος 2015 (διαθέσιμη ηλεκτρονικά στην ιστοσελίδα της ΕΚΤ στη διεύθυνση https://www.ecb.europa.eu/pub/annual/html/ar2015_el.html#IDofChapter2_1_3): «Στο τέλος Ιουνίου του 2015 μια σειρά γεγονότων, όπως η απόφαση των ελληνικών αρχών να προκηρύξουν δημοψήφισμα και η μη παράταση του δεύτερου προγράμματος μακροοικονομικής προσαρμογής, οδήγησαν σε περαιτέρω εντάσεις. Τα γεγονότα αυτά επηρέασαν αρνητικά την καταλληλότητα και επάρκεια των περιουσιακών στοιχείων που μπορούν να χρησιμοποιηθούν ως ασφάλεια για άντληση έκτακτης ρευστότητας μέσω του ELA, καθώς οι ασφάλειες αυτές συνδέονταν στενά με την ικανότητα της χώρας να τηρήσει τις χρηματοοικονομικές της υποχρεώσεις. Υπό το φως των παραπάνω, το Διοικητικό Συμβούλιο αποφάσισε στις 28.6.2015 να διατηρήσει αμετάβλητο το ανώτατο όριο του ELA για τις ελληνικές τράπεζες στο επίπεδο που είχε οριστεί στις 26.6.2015, όπως αναφέρεται στο **δελητίο τύπου** που δημοσίευσε η ΕΚΤ στις 28.6.2015. ...Προκειμένου να αντιμετωπίσουν τις εκτεταμένες εκροές ρευστότητας, οι ελληνικές αρχές αποφάσισαν στις 28.6.2015 τη θέσπιση τραπεζικής αργίας ώστε να σταθεροποιηθούν οι συνθήκες ρευστότητας του τραπεζικού συστήματος».

ELA)². Η ρευστότητα μέσω του εν λόγω Μηχανισμού χορηγείτο με ευθύνη της Τράπεζας της Ελλάδος, ως εθνικής κεντρικής τράπεζας, η οποία αναλάμβανε το σχετικό κόστος και τους κινδύνους. Σύμφωνα όμως με το άρθρο 14.4. του Κανονισμού της Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας, το Διοικητικό Συμβούλιο της Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας, με απόφαση λαμβανόμενη με πλειοψηφία των 2/3, μπορούσε να απαγορεύσει τις πράξεις χορηγήσεως έκτακτης ρευστότητας, εφόσον αποφαινόταν ότι αυτές παρακωλύουν τους στόχους και τα καθήκοντα του Ευρωσυστήματος. Υπό τις δεδομένες τότε συνθήκες, ήταν προδήλως εξαιρετικά αμφίβολο εάν το Διοικητικό Συμβούλιο της Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας θα επέτρεπε την περαιτέρω χορήγηση ρευστότητας, πολλώ μάλλον όταν, μετά τη διακοπή των διαπραγματεύσεων για την ολοκλήρωση του προγράμματος στηρίξεως της ελληνικής οικονομίας, θα μπορούσε να τεθεί εν αμφιβόλω κατά πόσον συνέτρεχε η, αναγκαία για την παροχή τελικού αναχρηματοδοτικού δανεισμού³, φερεγγυότητα των αιτούντων ελληνικών πιστωτικών ιδρυμάτων.

Ούτε ο ν. 4261/2014, ούτε ο Κανονισμός 575/2013 παρέχουν δυνατότητες παρεμβάσεως της εποπτεύουσας αρχής (της Τράπεζας της Ελλάδος ή της Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας⁴) προς αντιμετώπιση προβλημάτων *προσωρινής* ελλείψεως ρευστότητας των πιστωτικών ιδρυμάτων. Τα προβλεπόμενα στον ν. 4261/2014 (άρθρα 136 επ.⁵) μέτρα ενισχυμένης εποπτείας και εξυγιάνσεως πιστωτικών ιδρυμάτων στοχεύουν στη διευθέτηση άλλων προβλημάτων, ιδίως προβλημάτων κεφαλαιακής επάρκειας (που ενδέχεται να οδηγεί σε αδυναμία εκπληρώσεως των υποχρεώσεων του πιστωτικού ιδρύματος), και όχι προσωρινής ελλείψεως ρευστότητας. Η μόνη ρύθμιση που κατ' αρχήν φαίνεται ότι μπορούσε να ανταποκριθεί σε τέτοια ζητήματα είναι αυτή του άρθρου 138 ν. 4261/2014, η οποία προβλέπει δυνατότητα της Τράπεζας της Ελλάδος να αποφασίσει παράταση του χρόνου εκπληρώσεως ορισμένων ή του συνόλου των υποχρεώσεων πιστωτικού ιδρύματος για χρονικό διάστημα μέχρι είκοσι εργάσιμων

2 Ο τελικός αναχρηματοδοτικός δανεισμός (last resort lending) μέσω του μηχανισμού ELA διαφοροποιείται από τη χορήγηση ρευστότητας μέσω πράξεων νομισματικής πολιτικής της Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας, οι οποίες δεν αφορούν σε μεμονωμένα πιστωτικά ιδρύματα, αλλά στο τραπεζικό σύστημα στο σύνολό του. Βλ. σχετικά *Γκόρτσου*, Η χορήγηση τελικού αναχρηματοδοτικού δανεισμού σε φερέγγυα πιστωτικά ιδρύματα στην ευρωζώνη: μια αναλυτική παρουσίαση του μηχανισμού χορήγησης έκτακτης ενίσχυσης σε ρευστότητα ("ELA"), *ΧρηΔικ* 2014, 383.

3 Βλ. σχετικά *Γκόρτσου*, ό.π., *ΧρηΔικ* 2014, 383-384.

4 Μετά τη θέση σε ισχύ του Κανονισμού ΕΕ/1024/2013 οι βασικότερες αρμοδιότητες εποπτείας επί των πιστωτικών ιδρυμάτων (χορήγηση άδειας λειτουργίας, εποπτεία της συμμόρφωσης με τη νομοθεσία, διενέργεια εποπτικών ελέγχων κ.λπ.) έχουν ανατεθεί κατ' αρχήν στην Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα, στο πλαίσιο του Ενιαίου Εποπτικού Μηχανισμού (SSM) που έχει θεσπισθεί με τον Κανονισμό. Μόνον ως προς τα πιστωτικά ιδρύματα που χαρακτηρίζονται λιγότερο σημαντικά, κατά τα προβλεπόμενα στο άρθρο 6 παρ. 4 του Κανονισμού κριτήρια (μέγεθος, σημασία για την οικονομία της ΕΕ ή ενός κράτους-μέλους, φάσμα διασυννορισμένων δραστηριοτήτων), η Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα ασκεί απλώς γενικότερη εποπτεία και χαράσσει κατευθυντήριες γραμμές, ενώ οι βασικές εποπτικές αρμοδιότητες παραμένουν στην Τράπεζα της Ελλάδος.

5 Τα άρθρα 139-144 ν. 4261/2014 καταργήθηκαν μετά το αναφερόμενο στο κείμενο χρονικό σημείο, με το άρθρο 130 παρ. 1 του δεύτερου άρθρου του ν. 4335/2015, ο οποίος, μεταξύ άλλων, ενσωμάτωσε την Οδηγία 2014/59/ΕΕ. Οι αντίστοιχες ρυθμίσεις περιλαμβάνονται πλέον στα άρθρα 31 επ. του δεύτερου άρθρου του ν. 4335/2015

ημερών, το οποίο μπορεί να παραταθεί άπαξ για δέκα ακόμη εργάσιμες ημέρες. Εν τούτοις, η λήψη του μέτρου αυτού προϋποθέτει τόσο πιθανολόγηση ανεπάρκειας ιδίων κεφαλαίων όσο και προηγούμενο ορισμό επιτρόπου, σύμφωνα με το άρθρο 137 ν. 4261/2014.

Η αδυναμία των πιστωτικών ιδρυμάτων να εκπληρώσουν τις υποχρεώσεις τους έναντι των καταθετών τους, ιδίως τις υποχρεώσεις αποδόσεως καταθέσεων σε μετρητά, θα εγκυμονούσε προφανείς κινδύνους, τόσο για τα ίδια τα ιδρύματα όσο και για την ευστάθεια του τραπεζικού συστήματος. Η διάγνωση της αδυναμίας αυτής, υπό συνθήκες τραπεζικού πανικού, θα οδηγούσε στην κρίση ότι (όλα) τα ελληνικά πιστωτικά ιδρύματα τελούν σε καθεστώς αφερεγγυότητας και ως εκ τούτου θα έπρεπε είτε να ανακληθούν οι άδειες λειτουργίας τους και να τεθούν σε ειδική εκκαθάριση (άρθρα 19 και 145 ν. 4261/2014⁶) είτε να ληφθούν μέτρα εξυγίανσής τους⁷ (άρθρα 139 επ.⁸ ν. 4261/2014). Η συστημική κατάρρευση που θα επέφερε οποιαδήποτε από τις εν λόγω εκδοχές είναι προφανής.

Η εναλλακτική προς τις ανωτέρω εκδοχές δυνατότητα ήταν να μην λειτουργήσουν τα ελληνικά πιστωτικά ιδρύματα από τη Δευτέρα 29 Ιουνίου 2015. Η αναστολή της λειτουργίας όμως δεν μπορούσε απλώς να λάβει τη μορφή του αποκλεισμού της πρόσβασης του κοινού στα υποκαταστήματα, αφού ετίθετο θέμα αδυναμίας εκπληρώσεως και άλλων υποχρεώσεων των πιστωτικών ιδρυμάτων, μη συνιστάμενων στην καταβολή χρήματος σε φυσική μορφή. Η διακοπή της λειτουργίας των υποκαταστημάτων θα απέτρεπε τον γενικευμένο τραπεζικό πανικό, όχι όμως αναγκαίως και την αφερεγγυότητα των πιστωτικών ιδρυμάτων. Προς τούτο ήταν απαραίτητη η επιβολή γενικότερης τραπεζικής αργίας, στο πλαίσιο της οποίας δεν θα ήταν επιτρεπτή η διενέργεια (όλων ή πάντως των κρίσιμων, εν όψει της ελλείψεως ρευστότητας) τραπεζικών συναλλαγών.

II. Διαδικασία επιβολής των περιορισμών

1. Πράξεις επιβολής των περιορισμών

Η αναστολή της λειτουργίας των πιστωτικών ιδρυμάτων και οι περιορισμοί στις σχετικές συναλλαγές απαιτούσαν έκδοση (ουσιαστικού) νόμου από όργανο της ελ-

6 Βλ. σχετικώς Ρουσσώ, Δίκαιο εκκαθάρισης τραπεζών, 2014, σ. 62 επ.

7 Βλ. σχετικώς Αθανασίου, Το νέο νομοθετικό πλαίσιο εξυγίανσης και εκκαθάρισης των πιστωτικών ιδρυμάτων στην Ελλάδα – Σύνοψη επισκόπηση, ΧρηΔικ 2011, 374 επ.· Τσολλακίδη, Η μεταβίβαση περιουσιακών στοιχείων πιστωτικού ιδρύματος (άρθρα 63Δ-63Ε ν. 3601/2007) υπό το πρίσμα του ιδιωτικού δικαίου, ΧρηΔικ 2012, 361 επ.· Τσιμπανούλη, Το δίκαιο της εξυγίανσης και αναδιοργάνωσης των τραπεζών υπό το πρίσμα των νεότερων εξελίξεων στο ενωσιακό δίκαιο, ΧρηΔικ 2014, 60 επ.

8 Βλ. ανωτέρω υποσ. 5.

ληνικής πολιτείας⁹. Εν όψει του ότι δεν υφίστατο σχετική (πρβλ. άρθρο 43 παρ. 2 Συντ.) εξουσιοδοτική διάταξη προς όργανο της διοίκησης¹⁰ ή της Τράπεζας της Ελλάδος, φαινόταν εν τέλει αναγκαία η θέσπιση των σχετικών κανόνων με νόμο. Δεδομένου όμως του κατεπείγοντος χαρακτήρα του ρυθμιστέου ζητήματος, αφού η κατάσταση έπρεπε να διευθετηθεί μέχρι την έναρξη του εργασιμου ωραρίου της Δευτέρας 29 Ιουνίου, προκρίθηκε η έκδοση Πράξεως Νομοθετικού Περιεχομένου (ΠΝΠ). Ως γνωστόν, οι πράξεις νομοθετικού περιεχομένου εκδίδονται, σύμφωνα με το άρθρο 44 παρ. 1 Συντ., από τον Πρόεδρο της Δημοκρατίας, έπειτα από πρόταση του Υπουργικού Συμβουλίου, «σε έκτακτες περιπτώσεις εξαιρετικά επείγουσας και απρόβλεπτης ανάγκης» και έχουν ισχύ τυπικού νόμου¹¹.

Η πρώτη σχετική πράξη ήταν η από 28.6.2015 ΠΝΠ (ΦΕΚ Α' 65/28.6.2015), με την οποία κηρύχθηκε τραπεζική αργία (βλ. κατωτ. υπό ΙΙΙ) για την περίοδο από 28 Ιουνίου έως και 6 Ιουλίου και καθορίσθηκαν οι επιτρεπόμενες κατά την περίοδο της αργίας τραπεζικές εργασίες. Με την εν λόγω πράξη (άρθρα 1 παρ. 1 εδ. 3 και 1 παρ. 2 εδ. 3) παρασχέθηκε νομοθετική εξουσιοδότηση προς τον Υπουργό Οικονομικών αφενός να παρατείνει ή να συντέμνει την περίοδο της αργίας και αφετέρου να προβλέπει και άλλες κατηγορίες συναλλαγών, οι οποίες θα επιτρέπεται να πραγματοποιούνται. Ακολούθησε η από 30.6.2015 ΠΝΠ (ΦΕΚ Α' 66/30.6.2015), με την οποία τροποποιήθηκαν ορισμένες διατάξεις της πρώτης πράξεως με αναδρομική ισχύ (άρθρο 2), ήτοι με έναρξη ισχύος την 28.6.2015, ημέρα εκδόσεως της τροποποιούμενης πράξεως. Με την υπ' αρ. Γ.Δ.Ο.Π.0000902ΕΞ2015/30.6.2015 (ΦΕΚ Β' 1302/30.6.2015) απόφαση του Υπουργού Οικονομικών καθορίσθηκε το όριο των καταβαλλόμενων από τα τραπεζικά υποκαταστήματα συντάξεων, ενώ με τις υπ' αρ.

9 Παρ' όυ αρμόδια για την αναστολή ήταν τα ελληνικά κρατικό όργανα, είχε ενημερωθεί σχετικώς η Ευρωπαϊκή Επιτροπή, η οποία είχε εκφράσει τη συγκάταθεσή της (πρβλ. ενδεικτικά <http://www.naftemporiki.gr/finance/story/971899/komission-dikaiologimena-ta-capital-controls-alla-na-einai-prosorina>). Τουτό, διότι τίθεται θέμα κατά πόσον η αναστολή της λειτουργίας των πιστωτικών ιδρυμάτων και η συνακόλουθη επιβολή περιορισμών στην ελεύθερη κίνηση κεφαλαίων, εναρμονίζονται με το ενωσιακό δίκαιο. Ειδικότερα, μία από τις θεμελιώδεις ενωσιακές ελευθερίες αποτελεί ως γνωστόν η ελευθερία κινήσεως κεφαλαίων: το άρθρο 63 της Συνθήκης για τη Λειτουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης απαγορεύει κάθε περιορισμό τόσο των κινήσεων κεφαλαίων όσο και των πληρωμών μεταξύ κρατών-μελών και μεταξύ κρατών-μελών και τρίτων χωρών. Ωστόσο, η επιβολή προσωρινών περιορισμών, στο απολύτως αναγκαίο μέτρο, προς αποτροπή της κατάρρευσης του συνόλου του τραπεζικού συστήματος αλλήλ και της δημιουργίας τραπεζικού πανικού και ενδεχομένως κοινωνικών εντάσεων φαίνεται να μπορεί να υπαχθεί στη διάταξη του άρθρου 65 παρ. 1 περ. β ΣυνθΛΕΕ που επιτρέπει στα κράτη-μέλη (απαιτεί επομένως σχετική πράξη πολιτειακού οργάνου) «να λαμβάνουν μέτρα υπαγορευμένα από λόγους δημόσιας τάξης ή δημόσιας ασφάλειας».

10 Σημειωτέον ότι το συσταθέν με το άρθρο 20 ν. 3867/2010 Συμβούλιο Συστημικής Ευστάθειας δεν έχει αρμοδιότητα εκδόσεως κανονιστικών πράξεων, αφού προβλέπεται συναφώς ότι «παρακολουθεί τη χρηματοοικονομική πολιτική του Υπουργείου Οικονομικών και εισηγείται σχετικώς».

11 Εάν η πράξη νομοθετικού περιεχομένου κυρωθεί μέσα στις συνταγματικές προθεσμίες από το νόμο, οι ρυθμίσεις της καθίστανται ρυθμίσεις του κυρωτικού της νόμου και μάλιστα αναδρομικώς, αφού η «κυρωση» από το νόμο εμπειρέχει εννοιολογικώς την αναδρομή του νόμου. Σχετικώς ολΣτΕ 1901/2014· 3612/2002· 3636/1989· 2289/1987. Για τη φύση των θεσπιζόμενων με τις πράξεις νομοθετικού περιεχομένου κανόνων ως ισοδύναμων με τυπικούς νόμους βλ. Δ. Τσάτσο, Συνταγματικό Δίκαιο Α', 4η έκδ., 1994, σ. 410-411· Βενιζέλλο, Μαθήματα Συνταγματικού Δικαίου Ι, 1991, σ. 130 επ· Ράικο, Συνταγματικό Δίκαιο Α', ΙΙ, 1990, σ. 325-326. Για τις συγκεκριμένες πράξεις νομοθετικού περιεχομένου πρβλ. τη συνέχεια του κειμένου, στο τέλος της παρούσας ενότητας.

Γ.Δ.Ο.Π.0000929ΕΞ2015/Χ.Π.2243/2.7.2015 (ΦΕΚ Β' 1343/2.7.2015) και Γ.Δ.Ο.Π.0000936ΕΞ2015/Χ.Π.2251/3.7.2015 (ΦΕΚ Β' 1380/3.7.2015) αποφάσεις του Υπουργού Οικονομικών επετράπη η εκτέλεση ορισμένων ακόμη συναλλαγών.

Η τραπεζική αργία παρατάθηκε με την υπ' αρ. Γ.Δ.Ο.Π.0000937ΕΞ2015/Χ.Π.2255/6.7.2015 απόφαση του Υπουργού Οικονομικών (ΦΕΚ Β' 1391/6.7.2015) ως και τις 8 Ιουλίου 2015, με την υπ' αρ. Γ.Δ.Ο.Π.0000945ΕΞ2015/Χ.Π.2261/8.7.2015 απόφαση της Αν. Υπουργού Οικονομικών (ΦΕΚ Β' 1420/8.7.2015) ως και τις 13 Ιουλίου 2015 και με την υπ' αρ. Γ.Δ.Ο.Π.0000966ΕΞ2015/Χ.Π.2297/13.7.2015 απόφαση του Υπουργού Οικονομικών (ΦΕΚ Β' 1460/13.7.2015) ως και τις 15 Ιουλίου 2015. Η περαιτέρω παράταση της αργίας αποφασίσθηκε με πράξη νομοθετικού περιεχομένου, ειδικότερα δε με την από 14.7.2015 ΠΝΠ (ΦΕΚ Α' 79/14.7.2015), με την οποία: παρατάθηκε η τραπεζική αργία ως και τις 16 Ιουλίου 2015 (άρθρο 1 παρ. 3), επετράπη η εκτέλεση νέων τραπεζικών συναλλαγών (άρθρο 1 παρ. 2), τροποποιήθηκαν διατάξεις των δύο πρώτων πράξεων (άρθρο 1 παρ. 3) και προβλέφθηκε ότι κατά τη διάρκεια της τραπεζικής αργίας αναστέλλεται και η διενέργεια πράξεων αναγκαστικής εκτελέσεως και καταβολής εγγυοδοσιών (άρθρο 1 παρ. 4). Ακολούθως, η τραπεζική αργία παρατάθηκε με την υπ' αρ. Γ.Δ.Ο.Π.0000989ΕΞ2015/Χ.Π.2314/16.7.2015 απόφαση του Υπουργού Οικονομικών (ΦΕΚ Β' 1482/16.7.2015) ως και τις 19 Ιουλίου 2015.

Η τραπεζική αργία δεν παρατάθηκε περαιτέρω και έληξε στις 20 Ιουλίου 2015. Με την από 18.7.2015 ΠΝΠ (ΦΕΚ Α' 84/18.7.2015) εισήχθη η δεύτερη φάση των ελέγχων κινήσεως κεφαλαίων, με αντιστροφή της ρύθμισης. Πλέον, επιτρέπονταν όλες οι τραπεζικές συναλλαγές με εξαίρεση όσες απαγορεύονταν ή περιορίζονταν ρητώς με την εν λόγω πράξη. Παράλληλα, παρασχέθηκε (άρθρο 1 παρ. 18 εδ. β) εξουσιοδότηση στον Υπουργό Οικονομικών να εκδίδει αποφάσεις με τις οποίες «*δύνανται να αίρονται, τροποποιούνται ή καταργούνται περιορισμοί και απαγορεύσεις συναλλαγών και πράξεων που προβλέπονται από τις διατάξεις του παρόντος, να προστίθενται νέοι περιορισμοί και απαγορεύσεις συναλλαγών ή πράξεων και να ρυθμίζεται κάθε άλλο ζήτημα που αφορά την εφαρμογή των διατάξεων του παρόντος*», καθώς και εξουσιοδοτήσεις για ειδικότερα ζητήματα στον Διοικητή της Τράπεζας της Ελλάδος και την Επιτροπή Έγκρισης Τραπεζικών Συναλλαγών του Υπουργείου Οικονομικών (βλ. στη συνέχεια).

Στο πλαίσιο της ανωτέρω εξουσιοδοτήσεως, επήλθαν διαδοχικά τροποποιήσεις στους περιορισμούς των τραπεζικών συναλλαγών με τις αποφάσεις του Υπουργού Οικονομικών Γ.Δ.Ο.Π.0001027ΕΞ2015/Χ.Π.2364/24.7.2015 (ΦΕΚ Β' 1561/24.7.2015)· Γ.Δ.Ο.Π.0001062ΕΞ2015/Χ.Π.2412/31.7.2015 (ΦΕΚ Β' 1617/31.7.2015)¹² και Γ.Δ.Ο.Π.0001133ΕΞ2015/Χ.Π.2524/17.8.2015 (ΦΕΚ Β' 1721/17.8.2015). Εξεδόθη

¹² Η εν λόγω απόφαση, έχουσα ως αντικείμενο την άμβλυση των περιορισμών αναφορικά με τη διενέργεια συναλλαγών επί χρηματοπιστωτικών μέσων στις ελληνικές οργανωμένες αγορές, καταργήθηκε με το άρθρο 6 της υπ' αρ. Γ.Δ.Ο.Π.0001608ΕΞ2015/7.12.2015 απόφασης του Υπουργού Οικονομικών (ΦΕΚ Β' 2625/7.12.2015).

επίσης η από 31.7.2015 ΠΝΠ (ΦΕΚ Α' 90/31.7.2015), η οποία επέφερε τροποποιήσεις στις προηγούμενες πράξεις νομοθετικού περιεχομένου.

Εν όψει της διεξαγωγής των βουλευτικών εκλογών της 20ής Σεπτεμβρίου 2015, εισήχθησαν ειδικές, μικρής εκτάσεως εξαιρέσεις από τους περιορισμούς υπέρ των κομμάτων και των υποψηφίων βουλευτών (δυνατότητα ανοίγματος ή ενεργοποίησης λογαριασμών και αυξημένων αναλήψεων) με την υπ' αρ. Γ.Δ.Ο.Π. 0001172ΕΞ 2015/Χ.Π.2582/2.9.2015 απόφαση του Υπουργού Οικονομικών (ΦΕΚ Β' 1871/3.9.2015).

Με την υπ' αρ. Γ.Δ.Ο.Π.0001258ΕΞ 2015/Χ.Π.2672/25.9.2015 απόφαση του Υπουργού Οικονομικών (ΦΕΚ Β' 2100/25.9.2015) εισήχθησαν περαιτέρω χαλαρώσεις των περιορισμών, με χαρακτηριστικότερη τη δυνατότητα – εξαιρετικά περιορισμένης βέβαια – μεταφοράς κεφαλαίων στο εξωτερικό.

Στις 30.11.2015 δημοσιεύθηκε στο ΦΕΚ (Α' 161) ο ν. 4350/2015, με τον οποίο κυρώθηκαν όλες οι ανωτέρω (από 28.6, 30.6, 14.7, 18.7, 31.7) πράξεις νομοθετικού περιεχομένου. Κάθε πράξη κυρώθηκε και απέκτησε ισχύ νόμου από τη δημοσίευσή της στην Εφημερίδα της Κυβερνήσεως.

Η τελευταία χρονικώς, εντός του 2015, πράξη είναι η υπ' αρ. Γ.Δ.Ο.Π. 0001608ΕΞ 2015/7.12.2015 απόφαση του Υπουργού Οικονομικών (ΦΕΚ Β' 2625/7.12.2015), με την οποία ήρθαν περαιτέρω οι θεσπισθέντες με την από 18.7.2015 ΠΝΠ περιορισμοί αναφορικά με τη διενέργεια συναλλαγών επί χρηματοπιστωτικών μέσων στις ελληνικές οργανωμένες αγορές.

2. Όργανα εφαρμογής των περιορισμών

Προς διαχείριση των ζητημάτων που αναφύονται λόγω της τραπεζικής αργίας και των ελέγχων στην κίνηση κεφαλαίων προβλέφθηκε η σύσταση νέων οργάνων, τόσο σε επίπεδο κεντρικής διοίκησης όσο και στα επί μέρους πιστωτικά ιδρύματα.

Με το άρθρο 1 παρ. 4 της από 28.6.2015 ΠΝΠ¹³ συνεστήθη στο Γενικό Λογιστήριο του Κράτους πενταμελής Επιτροπή Έγκρισης Τραπεζικών Συναλλαγών, συγκροτούμενη από ανώτατα στελέχη του Υπουργείου Οικονομικών και της Τράπεζας της Ελλάδος και εκπροσώπους της Ελληνικής Ένωσης Τραπεζών και της Επιτροπής Κεφαλαιαγοράς. Η εξέλιξη της ρύθμισης που διέπει το εν λόγω (διοικητικό) όργανο είναι χαρακτηριστικό δείγμα του δυναμικού χαρακτήρα του κανονιστικού πλαισίου των κεφαλαιακών περιορισμών, αλλιά ενδεχομένως και των ελλείψεων όσον αφορά στον επαρκή σχεδιασμό της νομοθετικής πρωτοβουλίας.

¹³ Με το άρθρο 1 παρ. 3 της από 30.6.2015 ΠΝΠ αντικαταστάθηκε το εδάφιο γ της παρ. 4 του άρθρου 1 της από 28.6.2015 ΠΝΠ, το οποίο προέβλεπε τα πρόσωπα που συγκροτούν την Επιτροπή. Η τροποποίηση συνίσταται στη διάρθρωση λεκτικών αβλεψιών και δεν επιφέρει ουσιαστική μεταβολή. Περαιτέρω τροποποίηση επήλθε με το άρθρο 1 παρ. 1 της από 31.7.2015 ΠΝΠ.

Αρχική αρμοδιότητα της Επιτροπής ήταν η παροχή εγκρίσεων για τη διενέργεια συναλλαγών που δεν προβλέπονταν ρητώς στην από 28.6.2015 ΠΝΠ (άρθρο 1 παρ. 3 περ. δ και 1 παρ. 4). Επρόκειτο, δηλαδή, να εκδίδει ατομικές διοικητικές πράξεις που θα επέτρεπαν την εκτέλεση συγκεκριμένων τραπεζικών συναλλαγών από τις μη απαριθμούμενες ως επιτρεπόμενες στο άρθρο 1 παρ. 2 της ΠΝΠ.

Με το άρθρο 1 παρ. 3 της από 14.7.2015 ΠΝΠ επήλθαν αρκετές μεταβολές στο νομοθετικό καθεστώς της Επιτροπής: εν πρώτοις, η Επιτροπή κατέστη εξαμελής, αφού στα ήδη αναφερθέντα μέλη προσετέθη ένας εκπρόσωπος της Γενικής Γραμματείας Εμπορίου και Προστασίας Καταναλωτή του Υπουργείου Οικονομίας, Υποδομών, Ναυτιλίας και Τουρισμού. Κατά δεύτερον, στην Επιτροπή απονεμήθηκε η αρμοδιότητα με απόφασή της να συνιστά *«ανά πιστωτικό ίδρυμα ειδική υποεπιτροπή για την έγκριση μέρους ή όλου των συναλλαγών που αναφέρονται στα προηγούμενα εδάφια της παρούσας παραγράφου»*. Η ανωτέρω διοικητική Επιτροπή απέκτησε δηλαδή αρμοδιότητα να συνιστά περαιτέρω όργανα, με αρμοδιότητα ανά πιστωτικό ίδρυμα, με αντίστοιχες με αυτήν αρμοδιότητες. Περαιτέρω, στην Επιτροπή παρασχέθηκε και κανονιστική αρμοδιότητα, αφού προβλέφθηκε ότι αυτή είναι αρμόδια να *«καθορίζει τους όρους λειτουργίας των υποεπιτροπών αυτών καθώς και κάθε άλλη λεπτομέρεια της σχετικής διαδικασίας και λειτουργίας τους, συμπεριλαμβανομένων του ύψους και της κατανομής ανά πιστωτικό ίδρυμα του ημερήσιου ορίου σε επιμέρους είδη συναλλαγών και της αναπροσαρμογής των ανωτέρω ορίων»*.

Η λειτουργία της Επιτροπής Εγκρίσεως των Τραπεζικών Συναλλαγών διατηρήθηκε και με τη θέσπιση της από 18.7.2015 ΠΝΠ, με την οποία εισήχθη η δεύτερη φάση των ελέγχων κινήσεως κεφαλαίων. Προβλέφθηκε ότι η Επιτροπή είναι αρμόδια για: τη θέσπιση ορίων για τη χρήση πιστωτικών και χρεωστικών καρτών στο εξωτερικό (άρθρο 1 παρ. 5): τη θέσπιση ορίων για τη μεταφορά κεφαλαίων προς το εξωτερικό (άρθρο 1 παρ. 5α, όπως προστέθηκε με το άρθρο 1 της απόφασης Γ.Δ.Ο.Π.0001133ΕΞ2015/Χ.Π.2524/17.8.2015 του Υπουργού Οικονομικών), την έγκριση περιπτώσεων στις οποίες θα επιτρέπεται το άνοιγμα νέων τραπεζικών λογαριασμών (άρθρο 1 παρ. 7 περ. ια) και για την πρόβλεψη εξαιρέσεων από την επιβολή περιοριστικών μέτρων σε συγκεκριμένες συναλλαγές (άρθρο 1 παρ. 11 περ. γ). Ορίσθηκε επίσης (άρθρο 1 παρ. 15) ότι τα μέλη της Επιτροπής δεν υπέχουν ποινική, αστική, διοικητική ή άλλη ευθύνη για τις ενέργειές τους, εκτός εάν αποδειχθεί ότι ενήργησαν δολώς.

Σύμφωνα με την προβλεφθείσα στην από 14.7.2015 ΠΝΠ εξουσιοδοτική διάταξη, η Επιτροπή συνέστησε, με την υπ' αρ. 664/21.7.2015 απόφασή της (ΦΕΚ Β'1563/24.7.2015) Ειδικές Υποεπιτροπές ανά πιστωτικό ίδρυμα με αντικείμενο την έγκριση συγκεκριμένων συναλλαγών. Σημειωτέον, εν προκειμένω, ότι οι εν λόγω Ειδικές Υποεπιτροπές απαρτίζονται εξ ολοκλήρου από στελέχη του εκάστοτε πιστωτικού ιδρύματος, τον Πρόεδρό τους που κατέχει κατ' ελάχιστον θέση Βοηθού ή Αναπληρωτή Γενικού Διευθυντή και δύο τουλάχιστον μέλη που κατέχουν κατ' ελάχιστον θέση Διευθυντή. Οι Επιτροπές απαρτίζονται από τουλάχιστον τρία μέλη.

Αντιστοίχως, η Επιτροπή με αποφάσεις της καθόρισε και αναπροσαρμόζει έκτοτε τα προβλεπόμενα όρια για εξερχόμενα εμβάσματα και για εγκρίσεις συναλλαγών από τις Ειδικές Υποεπιτροπές.

III. Η πρώτη φάση των περιορισμών: τραπεζική αργία βραχείας διάρκειας

1. Ρυθμίσεις ουσιαστικού δικαίου

Η πρώτη και αυστηρότερη φάση των περιορισμών τέθηκε σε ισχύ από την Κυριακή 28 Ιουνίου 2015, με την από 28.6.2015 ΠΝΠ. Κατά την περίοδο αυτή (από τις 28.6.2015 έως αρχικά τις 6.7.2015 και εν τέλει έως και τις 19.7.2015) κηρύχθηκε τραπεζική αργία, κατά τη διάρκεια της οποίας η διενέργεια τραπεζικών συναλλαγών¹⁴ κατ' αρχήν απαγορευόταν, ενώ επιτρέπονταν μόνον οι περιοριστικώς απαριθμούμενες συναλλαγές. Περαιτέρω, κρίθηκε ότι τα προβλήματα ρευστότητας που θα προκαλούσε στην οικονομική και συναλλακτική δραστηριότητα η αναστολή της λειτουργίας των πιστωτικών ιδρυμάτων και η αδυναμία διενέργειας πληρωμών έπρεπε να αντιμετωπισθούν με τη θέσπιση και συγκεκριμένων ουσιαστικών ρυθμίσεων, κοινό χαρακτηριστικό των οποίων ήταν η αναστολή εκπληρώσεως υποχρεώσεων ή η πρόβλεψη ότι η μη εκπλήρωση δεν επιφέρει πάντως δυσμενείς συνέπειες.

Ειδικότερα, στο άρθρο 1 παρ. 5 της ΠΝΠ προβλέφθηκε: «*Δεν θα οφείλεται τόκος υπερημερίας για τη διάρκεια της τραπεζικής αργίας σε ό,τι αφορά απαιτήσεις που καθίστανται απαιτητές κατά τη διάρκειά της. Κατά το ίδιο χρονικό διάστημα αναστέλλονται οι προθεσμίες λήξης, εμφάνισης και πληρωμής αξιόγραφων και αναστέλλονται οι δικαστικές προθεσμίες*».

Σχετικώς με το πρώτο εδάφιο της παρ. 5, πρέπει να σημειωθούν τα εξής: παρά την αντίθετη φαινομενικά διατύπωση, η καθυστέρηση εκπληρώσεως υποχρεώσεων που καθίστανται ληξιπρόθεσμες κατά τη διάρκεια της τραπεζικής αργίας δεν είναι εύλογο να έχει ως μόνη συνέπεια ότι *δεν οφείλονται τόκοι υπερημερίας*. Τούτο θα μπορούσε να οδηγήσει στο συμπέρασμα ότι ο οφειλέτης υπείχε πάντως υποχρέωση αποκατάστασης τυχόν θετικής ζημίας του δανειστή (ΑΚ 345 εδ. 2) ή ότι ο δανειστής δικαιούτο να υπαναχωρήσει από τη σύμβαση (ΑΚ 383 επ.)¹⁵. Ορθότερο είναι να γίνει

14 Ως τραπεζική συναλλαγή μπορεί να ορισθεί η συναλλαγή, η οποία εμπίπτει στην κατα νόμο «επαγγελματική» δραστηριότητα πιστωτικού ιδρύματος. Στο άρθρο 11 παρ. 1 ν. 4261/2014, το οποίο αποτελεί ενσωμάτωση κανόνα της Οδηγίας 2013/36/ΕΕ, αναφέρονται οι εργασίες τις οποίες συνήθως διενεργεί μια τράπεζα. Κατά την κρατούσα γνώμη, η απαρίθμηση είναι περιοριστική (*Ρόκας/Γκορτσός*, Στοιχεία Τραπεζικού Δικαίου, 2η έκδ., 2012, σ. 7· *Ψυχομάνης*, Τραπεζικό Δίκαιο I, 6η έκδ., 2008, σ. 2, 9 επ.).

15 Για τις συνέπειες της υπερημερίας του οφειλέτη βλ. ενδεικτικά *Σταθόπουλο*, Γενικό Ενοχικό Δίκαιο, 4η έκδ., 2004, § 19 αρ. 98 επ.· § 21 αρ. 50 επ.· *Απ Γεωργιάδη*, Ενοχικό Δίκαιο, Γενικό Μέρος, 2η έκδ., 2015, § 25 αρ. 14 επ.· § 30 αρ. 1 επ.· *Σπυριδάκη*, Ενοχικό Δίκαιο, Γενικό Μέρος, 2004, σ. 396 επ.· 481 επ.

δεκτό ότι κατά τη διάρκεια της τραπεζικής αργίας ο οφειλέτης ληξιπρόθεσμων χρηματικών παροχών δεν περιερχόταν καν σε υπερημερία, έστω και αν καθυστερούσε την εκπλήρωση της παροχής του, αφού ο νομοθέτης έκρινε ότι η καθυστέρηση αυτή είναι δικαιολογημένη ή, πάντως, δεν μπορεί να του αποδοθεί.

Ανακύπτει, πάντως, συναφώς το ερώτημα μήπως και ο οφειλέτης *μη χρηματικής* παροχής δικαιούτο να επικαλεσθεί την τραπεζική αργία προκειμένου να αποφύγει την περιέλευσή του σε υπερημερία. Άλλωστε, η έλλειψη ρευστότητας ενδέχεται να προκάλεσε και σε αυτόν αντίστοιχες δυσχέρειες, λ.χ. στο να κατασκευάσει ή να προμηθευθεί την οφειλόμενη παροχή. Εν τούτοις, ενώ στην περίπτωση των χρηματικών ενοχών η τραπεζική αργία και η συνακόλουθη έλλειψη ρευστότητας συνιστούσαν κατά κανόνα λόγο που κώλυε ευθέως την εκπλήρωση (έλλειψη ρευστότητας), στις λοιπές περιπτώσεις δεν αποκλείεται η εκπλήρωση της ενοχής να μην επηρεαζόταν (λ.χ. σε ενοχές με αντικείμενο την παροχή υπηρεσιών). Κατά συνέπεια, είναι εύλογο οι περιπτώσεις αυτές να μην υπαχθούν ερμηνευτικά στο πεδίο εφαρμογής του άρθρου 1 παρ. 5 εδ. 1 της ΠΝΠ, ούτως ώστε να αποκλείεται συλλήβδην η υπερημερία, αλλιώς να ελέγχεται κατά περίπτωση εάν η τραπεζική αργία επέδρασε πράγματι στην καθυστέρηση της εκπλήρωσης και, εφόσον τέτοια περίπτωση συντρέχει, η αργία να αποκλείει την υπερημερία του οφειλέτη, ως γεγονός για το οποίο αυτός «δεν έχει ευθύνη» (ΑΚ 342).

Ός προς την προβλεπόμενη στο δεύτερο εδάφιο της παρ. 5 αναστολή των δικαστικών προθεσμιών, πρέπει να σημειωθεί ότι ως τέτοιες πρέπει να νοηθούν οι παραδοσιακώς περιγραφόμενες ως δικονομικές προθεσμίες, ήτοι οι προθεσμίες εντός των οποίων πρέπει ή δεν πρέπει να λάβει χώρα συγκεκριμένη διαδικαστική ενέργεια¹⁶. Αντιθέτως, ο χρόνος εντός του οποίου ο δικαιούχος οφείλει να ασκήσει την αξίωσή του, ο χρόνος δηλαδή παραγραφής της αξιώσεως, δεν αποτελεί δικονομική προθεσμία και δεν υπάγεται στη ρύθμιση των δικονομικών προθεσμιών¹⁷. Επομένως, η προβλεπόμενη στην εν λόγω διάταξη αναστολή δεν συνιστά λόγο αναστολής της παραγραφής αξιώσεων. Το πόρισμα αυτό ενισχύεται από τη διαπίστωση ότι κατά τη διάρκεια της αργίας δεν κωλυόταν εν πάση περιπτώσει η δικαστική επιδίωξη των αξιώσεων. Εξάλλου, η τραπεζική αργία δεν μπορεί να υπαχθεί ούτε στο προβλεπόμενο στο άρθρο 261 ΑΚ δικαιοστάσιο, που αναφέρεται στη διακοπή της λειτουργίας των δικαστηρίων για εξαιρετικούς και απρόβλεπτους λόγους¹⁸. Συνάγεται, επομένως, το συμπέρασμα ότι η κήρυξη τραπεζικής αργίας δεν μπορεί να θεωρηθεί λόγος για αναστολή των παραγραφών που συμπληρώνονταν κατά τη διάρκεια της αργίας.

16 Κεραμείς, Αστικό Δικονομικό Δίκαιο, 1986, σ. 332 επ. · Νίκας, Πολιτική Δικονομία II, 2005, § 56 αρ. 1 · Κλαμαράς/Κουσουήτης/Παναζόπουλος, Πολιτική Δικονομία, 2012, σ. 442.

17 Για το ότι τυχόν ουσιαστικές προθεσμίες προς άσκηση αγωγής δεν υπάγονται στην προβλεπόμενη στο άρθρο 147 ΚΠολΔ αναστολή του μηνός Αυγούστου βλ. Κεραμέα/Κονδύλη/Νίκα/Ορφανίδη, ΚΠολΔ I, 147 αρ. 6.

18 Γεωργιάδης, Γενικές Αρχές Αστικού Δικαίου, 4η έκδ., 2012, § 25 αρ. 39 · Μπαλής, Γενικοί Αρχαί του Αστικού Δικαίου, 8η έκδ., 1961, § 152, σ. 400 · Λαδάς, Γενικές Αρχές Αστικού Δικαίου I, 2007, §29 αρ. 50 · Παπαντωνίου, Γενικές Αρχές του Αστικού Δικαίου, 3η έκδ., 1983, σ. 234.

2. Η *stricto sensu* τραπεζική αργία: επιτρεπόμενες τραπεζικές συναλλαγές

Όπως ήδη ελήχθη, βασικός κανόνας κατά τη διάρκεια της τραπεζικής αργίας ήταν ότι τα καταστήματα των τραπεζών παραμένουν κλειστά και ότι δεν επιτρέπεται να διενεργηθεί καμία τραπεζική εργασία πλην των ρητώς και περιοριστικώς προβλεπομένων (άρθρα 1 παρ. 1 εδ. 4 και 1 παρ. 2 υποπ. 2 της από 28.6.2015 ΠΝΠ).

Ως προς τις επιτρεπτές συναλλαγές, η ρύθμιση διαμορφώθηκε ως εξής: στο άρθρο 1 παρ. 1 υποπ. 2 – παρ. 3 της από 28.6.2015 ΠΝΠ προβλέφθηκαν συγκεκριμένες επιτρεπόμενες συναλλαγές, ενώ παράλληλα θεσπίσθηκαν δικλίδες επαυξήσεως των διενεργούμενων εργασιών σε δύο επίπεδα. Εν πρώτοις, παρασχέθηκε δυνατότητα με κανονιστική πράξη κατηγορίες τραπεζικών συναλλαγών να εντάσσονται κατά γενικό τρόπο στις επιτρεπόμενες και να διενεργούνται νομίμως εφεξής: με το άρθρο 1 παρ. 2 υποπ. 3 της ΠΝΠ ορίσθηκε ότι «*με απόφαση του Υπουργού Οικονομικών δύνανται να εξαιρούνται και άλλες κατηγορίες συναλλαγών, με την ίδια, δε, απόφαση καθορίζεται και η διαδικασία που ακολουθείται στις περιπτώσεις αυτές*». Περαιτέρω, προβλέφθηκε ότι συγκεκριμένη συναλλαγή μπορεί να επιτρέπεται *ad hoc*, με ατομική πράξη· ειδικότερα, στο άρθρο 1 παρ. 3 περ. δ – παρ. 4 ορίσθηκε ότι με απόφαση της Επιτροπής Εγκρίσεως Τραπεζικών Συναλλαγών δύνανται να εγκρίνεται η διενέργεια συγκεκριμένων τραπεζικών εργασιών «*υπό την προϋπόθεση ότι οι ως άνω συναλλαγές κρίνονται αναγκαίες για τη διαφύλαξη ενός δημοσίου ή κοινωνικού συμφέροντος*».

Στις αρχικούς επιτρεπτές συναλλαγές συγκαταλέγονταν, μεταξύ άλλων: η πληρωμή συντάξεων¹⁹ και επιδομάτων και παροχών του ΟΑΕΔ²⁰ μέχρι συγκεκριμένου ορίου (120 ευρώ)· οι αναλήψεις μετρητών από τις αυτόματες ταμειολογιστικές μηχανές (ΑΤΜ), με ημερήσιο όριο 60 ευρώ ανά δικαιούχο και αναλήψεις μέσω καρτών που έχουν εκδοθεί στο εξωτερικό πέραν του ορίου των 60 ευρώ και μέχρι του ημερησίου ορίου που προβλέπει η σύμβαση με τον εκδότη της κάρτας· πληρωμές στο εσωτερικό της χώρας με πιστωτικές, χρεωστικές και προπληρωμένες κάρτες, καθώς και με συναλλαγές από απόσταση (μέσω ηλεκτρονικής ή τηλεφωνικής τραπεζικής –web– ή phone-banking)· εκτέλεση πληρωμών σε λογαριασμούς καταθέσεων στο εσωτερικό της χώρας με μη ηλεκτρονική κεντρική εντολή· αποδοχή καταθέσεων σε αυτόματες τα-

19 Το εφάπαξ καταβλητέο ποσό ορίσθηκε στα 120 ευρώ με την υπ' αρ. Γ.Δ.Ο.Π. 0000902ΕΞ2015/30.6.2015 (ΦΕΚ Β' 1302/30.6.2015) απόφαση του Υπουργού Οικονομικών και προβλέφθηκε η εφάπαξ καταβολή 120 ακόμη ευρώ με την υπ' αρ. Γ.Δ.Ο.Π.0000945ΕΞ 2015/Χ.Π. 2261/8.7.2015 απόφαση της Αν. Υπουργού Οικονομικών (ΦΕΚ Β' 1420/8.7.2015).

20 Το εφάπαξ καταβλητέο ποσό ορίσθηκε στα 120 ευρώ με την υπ' αρ. Γ.Δ.Ο.Π.0000929ΕΞ2015/Χ.Π.2243/2.7.2015 (ΦΕΚ Β' 1343/2.7.2015) απόφαση του Υπουργού Οικονομικών και προβλέφθηκε η εφάπαξ καταβολή 120 ακόμη ευρώ με την υπ' αρ. Γ.Δ.Ο.Π. 0000945ΕΞ2015/Χ.Π. 2261/8.7.2015 απόφαση της Αν. Υπουργού Οικονομικών (ΦΕΚ Β' 1420/8.7.2015). Με την από 14.7.2015 ΠΝΠ προβλέφθηκε η καταβολή των βοηθημάτων και σε όσους τυχόν δεν τα είχαν μέχρι τότε λάβει.

μειολογιστικές μηχανές ή σε άλλες υπηρεσίες των πιστωτικών ιδρυμάτων· έκδοση νέων πιστωτικών και χρεωστικών καρτών· άνοιγμα λογαριασμού μισθοδοσίας.

Με την από 14.7.2015 ΠΝΠ (ΦΕΚ Α' 79/14.7.2015) επετράπησαν περαιτέρω: (α) οι πληρωμές ληξιπρόθεσμων και τρεχουσών δόσεων από τη χρήση πιστωτικής κάρτας και από κάθε είδους δάνειο, καθώς και οφειλών προς το Δημόσιο, τις ΔΕΚΟ, ασφαλιστικούς οργανισμούς και ιδιωτικές ασφαλιστικές εταιρείες, με κατάθεση μετρητών ή με εντολή μεταφοράς χρηματικού ποσού από τραπεζικό λογαριασμό και (β) οι εντολές μεταφοράς κεφαλαίων από λογαριασμό ταμειευτηρίου ή όψεως σε άλλο αντίστοιχο λογαριασμό που τηρείται στο ίδιο πιστωτικό ίδρυμα.

Συναλληλαγές που δεν ενέπιπταν στις ρητώς προβλεπόμενες από το νόμο ή που δεν είχαν επιτραπεί ad hoc με απόφαση της Επιτροπής Εγκρίσεως Τραπεζικών Συναλληλαγών δεν τελούσαν νομίμως. Σχετικώς, το άρθρο 1 παρ. 6 της από 28.6.2015 ΠΝΠ όριζε ότι «6. Η Τράπεζα της Ελλάδος επιβάλλει στα πιστωτικά ιδρύματα για κάθε παράβαση της παρούσας πρόστιμο ύψους έως του ενός δεκάτου του ποσού της αντίστοιχης συναλληλαγής. Επιπλέον, το πιστωτικό ίδρυμα υποχρεούται να καταγγείλει την σύμβαση εργασίας ή έργου του προσώπου που ευθύνεται για την παράβαση». Ως κύρωση, δηλαδή, για τη μη επιτρεπόμενη συναλληλαγή προβλεπόταν αφενός η επιβολή προστίμου στο πιστωτικό ίδρυμα και αφετέρου η γένεση υποχρέωσης του πιστωτικού ιδρύματος για διακοπή της συνεργασίας του υπαίτιου για την παράβαση προσώπου με αυτό²¹. Όσον αφορά το κύρος της συγκεκριμένης συναλληλαγής, ο συνδυασμός του άρθρου 1 παρ. 2 υποπ. 2 της από 28.6.2015 ΠΝΠ («Κατά την τραπεζική αργία δεν μπορεί να διενεργηθεί καμία άλλη τραπεζική εργασία») και του άρθρου 174 ΑΚ («Δικαιοπραξία που αντιβαίνει σε απαγορευτική διάταξη του νόμου, αν δεν συνάγεται κάτι άλλο, είναι άκυρη») οδηγεί στο συμπέρασμα ότι οι ανωτέρω συναλληλαγές είναι άκυρες και, επομένως, δεν παράγουν τις σκοπούμενες έννομες συνέπειες (ΑΚ 180).

IV. Η δεύτερη φάση των περιορισμών: περιορισμοί στις τραπεζικές συναλλαγές

1. Οι απαγορευμένες τραπεζικές συναλλαγές

(α) Διάρθρωση της ρύθμισης

Με την από 18.7.2015 ΠΝΠ το ελληνικό τραπεζικό σύστημα εισήχθη στη δεύτερη φάση των ελέγχων κινήσεως κεφαλαίων. Σύμφωνα με τη νέα ρύθμιση, οι συναλλη-

21 Η αθέτηση της υποχρέωσης αυτής συνιστά μη συμμόρφωση με την εμπορική νομοθεσία (τμήμα της οποίας αποτελούν και οι εδώ ερευνώμενες ρυθμίσεις), με όλες τις συνακόλουθες συνέπειες (πρβλ. π.χ. το άρθρο 55Α του Καταστατικού της Τράπεζας της Ελλάδος ή τις διατάξεις του ν. 4261/2014).

ηλαγές διενεργούνται κατ' αρχήν κανονικά, επιβάλλεται όμως «*περιορισμός στις αναλήψεις μετρητών και στην κίνηση κεφαλαίων κατά τα προβλεπόμενα στην παρούσα*» (άρθρο 1 παρ. 1), ενώ κατά τα λοιπά «*Οι μη ρυθμιζόμενες από τις διατάξεις του παρόντος άρθρου δραστηριότητες των ιδρυμάτων διενεργούνται υπό τους όρους και προϋποθέσεις της κείμενης νομοθεσίας*» (άρθρο 1 παρ. 18 εδ. α).

Οι απαγορευμένες συναλλαγές απαριθμούνται περιοριστικά στο άρθρο 1 παρ. 10 της ΠΝΠ. Στο άρθρο 1 παρ. 11 προβλέπονται συναλλαγές, οι οποίες, καίτοι κατ' αρχήν θα ενέπιπταν στο πεδίο εφαρμογής των απαγορεύσεων, εξαιρούνται είτε λόγω του υποκειμένου τους (συναλλαγές του Ελληνικού Δημοσίου, της Τράπεζας της Ελλάδος, συναλλαγές με σκοπό τη διαχείριση της ρευστότητας πιστωτικών ιδρυμάτων κ.ο.κ.) είτε λόγω εξυπηρετήσεως προκριτέου συμφέροντος (πληρωμή νοσηλίων, ιατρικών εξόδων και διδάκτρων, κάλυψη εξόδων διαμονής και διαβίωσης φοιτητών, εξυπηρέτηση αναγκών ελληνικών διπλωματικών αποστολών κ.ο.κ.). Περαιτέρω, παρέχεται (άρθρο 1 παρ. 18 εδ. β) εξουσιοδότηση στον Υπουργό Οικονομικών να αίρει, να τροποποιεί, να καταργεί ή να προσθέτει περιορισμούς σε άλλες κατηγορίες συναλλαγών, αλλήλα και δυνατότητα (άρθρο 1 παρ. 11 περ. γ) στην Επιτροπή Εγκρίσεως Τραπεζικών Συναλλαγών να επιτρέπει συγκεκριμένη συναλλαγή με *ad hoc* πράξη της.

Με διαδοχικές αποφάσεις του Υπουργού Οικονομικών (βλ. ανωτ. υπό II, 1) το καθεστώς των περιορισμών υπόκειται σε βαθμιαία χαλάρωση, ήτοι αφενός προστίθενται νέες επιτρεπτές συναλλαγές και αφετέρου μεταβάλλονται επί το ευχερέστερο οι όροι διενέργειας των ήδη επιτρεπόμενων συναλλαγών.

Οι βασικότερες συναλλαγές οι οποίες απαγορεύονται ή υπόκεινται σε περιορισμό είναι:

(β) Ανάληψη μετρητών

Απαγορεύονται κατ' αρχήν οι αναλήψεις μετρητών από κατάσταση ή από αυτόματες ταμειολογιστικές μηχανές που υπερβαίνουν το ποσό των 420 ευρώ εβδομαδιαίως ανά καταθέτη²². Ομοίως απαγορεύεται η ανάληψη μετρητών, πέραν του ορίου αυτού, όχι μόνο με ανάληψη από λογαριασμό καταθέσεως αλλήλα και με άλλον τρόπο, όπως με είσπραξη επιταγών²³ ή πληρωμή βάσει εγγυητικών επιστολών ή με χρήση πιστωτικών και προπληρωμένων καρτών.

Με την υπ' αρ. Γ.Δ.Ο.Π.0001258ΕΞ2015/Χ.Π.2672/25.9.2015 απόφαση του Υπουργού Οικονομικών (ΦΕΚ Β' 2100/25.9.2015) επιτράπηκε:

22 Η ρυθμίση του άρθρου 1 παρ. 2 θεσπίζει ως όριο τα 60 ευρώ ημερησίως και προβλέπει περαιτέρω ότι: «*Μετρητά που δεν αναλήφθηκαν κάποια ημέρα ή ημέρες μπορούν να αναληφθούν σωρευτικά έως του ποσού των τετρακοσίων είκοσι ευρώ (420) ανά εβδομάδα*». Επιγενομένως διευκρινίσθηκε ότι είναι επιτρεπτή η ανάληψη συνολικού ποσού 420 ευρώ οποιαδήποτε ημέρα εκαστης εβδομάδας.

23 Είναι δυνατή η κατάθεση της επιταγής και η πίστωση με το ποσόν της τηρούμενου λογαριασμού, περιορίζεται όμως η είσπραξη μετρητών από το ποσόν της επιταγής στο καθορισθέν εβδομαδιαίο όριο.

(i) η ανάληψη μετρητών ύψους μέχρι δύο χιλιάδων ευρώ μηνιαίως, εφόσον αυτές επιβάρυνται από σοβαρούς λόγους υγείας ή εξαιρετικούς κοινωνικούς λόγους «με την προσκόμιση των απαραίτητων δικαιολογητικών στο πιστωτικό ίδρυμα, από τα οποία αποδεικνύεται η συνδρομή των σχετικών προϋποθέσεων» (άρθρο 1 περ. ι).

(ii) η ανάληψη μετρητών έως του ποσοστού 10% συνολικά, από χρηματικά ποσά τα οποία μεταφέρονται από την αλληλοδαπή σε υφιστάμενους λογαριασμούς που τηρούνται σε πιστωτικό ίδρυμα στην Ελλάδα (άρθρο 1 περ. θ).

Αναφορικά με τους περιορισμούς στην ανάληψη μετρητών χρημάτων, σημειώνεται εν προκειμένω ότι με το άρθρο 1 παρ. 12 εδ. 2 της από 18.7.2015 ΠΝΠ διατηρείται σε ισχύ, για όσο χρόνο ισχύουν οι περιορισμοί ανάληψης μετρητών, το άρθρο 1 παρ. 5 εδ. 3 της από 28.6.2015 ΠΝΠ, όπως αυτό προστέθηκε με το άρθρο 1 παρ. 4 της από 30.6.2015 ΠΝΠ. Σύμφωνα με την εν λόγω ρύθμιση, όποιος κατά το διάστημα αυτό αρνείται την πληρωμή με πιστωτικές, χρεωστικές και προπληρωμένες κάρτες, καθώς και με εξ αποστάσεως πίστωση λογαριασμού του «τιμωρείται, κατά τις διατάξεις των άρθρων 288 παρ. 1 και 452 του Ποινικού Κώδικα, και των διατάξεων του άρθρου 13α του Ν. 2251/1994 (Α' 191), του άρθρου 18α Ν. 146/1914 (Α' 21), και του άρθρου 19 Ν. 4177/2013 (Α' 173), όπως ισχύουν». Από την ανωτέρω ρύθμιση, ιδίως από την παραπομπή στο άρθρο 452 ΠΚ²⁴, συνάγεται ότι η προσφορά προς καταβολή χρηματικής οφειλής με τα μέσα αυτά θεωρείται προσήκουσα και ο τυχόν μη αποδεχόμενος αυτήν δανειστής περιέρχεται σε υπερμερία (ΑΚ 349)²⁵.

(γ) Μεταφορά κεφαλαίων στο εξωτερικό

Απαγορεύεται κατ' αρχήν η μεταφορά κεφαλαίων ή μετρητών στο εξωτερικό²⁶, περιλαμβανομένης της εντολής μεταφοράς κεφαλαίων σε λογαριασμούς που τηρούνται σε πιστωτικά ιδρύματα που εδρεύουν και λειτουργούν στο εξωτερικό και της μεταφοράς κεφαλαίων με τη χρήση πιστωτικών, προπληρωμένων και χρεωστικών καρτών. Κατ' εξαίρεση, επιτράπηκε η χρήση πιστωτικών και χρεωστικών καρτών στο εξωτερικό για αγορές αγαθών ή υπηρεσιών χωρίς μετρητά έως το ανώτατο όριο που ορίζεται ανά πιστωτικό ίδρυμα με απόφαση της Επιτροπής Εγκρίσεως Τραπεζικών Συναλλαγών. Προβλήθηκε, επίσης, ότι χρηματικά ποσά που

24 «Όποιος αρνείται να δεχτεί για πληρωμή νομίσματα που έχουν νόμιμη κυκλοφορία στο κράτος τιμωρείται με πρόστιμο».

25 Για το προσήκον της προσφοράς του οφειλέτη ως προϋπόθεση για την περιέλευση του δανειστή σε υπερμερία βλ. ενδεικτικά Τσολακίδη, σε Γεωργιάδη ΣΕΑΚ Ι, 349 αρ. 10 επ., με περαιτέρω παραπομπές. Για το ειδικότερο ζήτημα του προσήκοντος ή μη χαρακτήρα της καταβολής με όλλο μέσο πλην νομισμάτων σε φυσική μορφή βλ. Καλλιμόπουλο, Το Δίκαιο του Χρήματος, 1993, σ. 52 επ.· 57 επ.· Σταθόπουλο, ΤενΕνοχΔ, § 17 αρ. 21 επ.

26 Κατ'εξαίρεση, επιτρέπεται η μεταφορά χαρτονομισμάτων σε ευρώ ή ξένο νόμισμα έως του ποσού των 2.000 ευρώ ανά φυσικό πρόσωπο και ανά ταξίδι στο εξωτερικό, έως ότου εκδοθεί σχετική Πράξη του Διοικητή της ΤτΕ, που θα καθορίζει το όριο. Ο περιορισμός δεν ισχύει για μόνιμους κατοίκους εξωτερικού (άρθρο 1 παρ. 4 εδ. 2-3, όπως προσετέθησαν με την υπ' αρ. Γ.Δ.Ο.Π.0001027ΕΞ2015/Χ.Π. 2364/24.7.2015 απόφαση του Υπουργού Οικονομικών).

έχουν μεταφερθεί από την αλληλοδαπή σε πιστωτικό ίδρυμα που λειτουργεί στην Ελλάδα, μεταφέρονται ελεύθερα εκ νέου σε λογαριασμό που τηρείται σε πιστωτικό ίδρυμα που λειτουργεί στο εξωτερικό (άρθρο 1 παρ. 10 περ. στ της από 18.7.2015 ΠΝΠ).

Με τις υπ' αρ. Γ.Δ.Ο.Π.0001133ΕΞ2015/Χ.Π.2524/17.8.2015 και υπ' αρ. Γ.Δ.Ο.Π. 0001258ΕΞ2015/Χ.Π.2672/25.9.2015 αποφάσεις του Υπουργού Οικονομικών επιτράπηκε, σε περιορισμένη βέβαια έκταση, η μεταφορά κεφαλαίων στο εξωτερικό. Ειδικότερα:

(i) Ορίσθηκε, εν πρώτοις, ότι επιτρέπεται η αποδοχή και εκτέλεση εντολών μεταφοράς κεφαλαίων προς το εξωτερικό από πιστωτικά ιδρύματα έως του ποσού των πεντακοσίων ευρώ ανά καταθέτη και ανά ημερολογιακό μήνα, μέχρι μηνιαίου ορίου για το σύνολο των ιδρυμάτων, το οποίο θα ορίζει και θα κατανέμει ανά πιστωτικό ίδρυμα με απόφασή της η Επιτροπή Έγκρισης Τραπεζικών Συναλλαγών²⁷.

(ii) Περαιτέρω, ειδικώς για τα νομικά πρόσωπα και τους επιτηδευματίες, η απόφαση της 25.9.2015 επέτρεψε σε ευρύτερη έκταση τα εμβάσματα προς το εξωτερικό. Ορίσθηκε, ειδικότερα (άρθρο 1 περ. ι), ότι επιτρέπονται «*συναλλαγές νομικών προσώπων ή επιτηδευματιών προς το εξωτερικό στο πλαίσιο των επιχειρηματικών τους δραστηριοτήτων, που δεν υπερβαίνουν τις πέντε χιλιάδες (5.000) ευρώ η καθεμία, κατόπιν προσκόμισης των σχετικών τιμολογίων και λοιπών παραστατικών και δικαιολογητικών, τα οποία θα συνοδεύονται υποχρεωτικά από υπεύθυνη δήλωση με την οποία τα ανωτέρω πρόσωπα δηλώνουν ότι τα ως άνω προσκομισθέντα έγγραφα είναι γνήσια και δεν έχουν προσκομισθεί σε άλλο πιστωτικό ίδρυμα*». Ενώ, δηλαδή, η εξόφληση υποχρεώσεων προς το εξωτερικό αποτελούσε συναλλαγή η οποία μέχρι τότε έπρεπε να εγκριθεί ad hoc από την Επιτροπή Έγκρισης Τραπεζικών Συναλλαγών ή από τις Υποεπιτροπές ανά πιστωτικό ίδρυμα, μετά την έκδοση της ανωτέρω ρυθμίσεως συναλλαγές ύψους μέχρι 5.000 καθίστανται per se επιτρεπτές και εκτελούνται απ' ευθείας από τα πιστωτικά ιδρύματα.

(iii) Τέλος, επιτράπηκε η εκτέλεση πληρωμών προς το εξωτερικό ύψους μέχρι δύο χιλιάδων ευρώ μηνιαίως, εφόσον αυτές επιβάλλονται από σοβαρούς λόγους υγείας ή εξαιρετικούς κοινωνικούς λόγους «*με την προσκόμιση των απαραίτητων δικαιολογητικών στο πιστωτικό ίδρυμα, από τα οποία αποδεικνύεται η συνδρομή των σχετικών προϋποθέσεων*» (άρθρο 1 περ. ι).

²⁷ Η δυνατότητα μεταφοράς (500 ευρώ μηνιαίως) υπήρχε ήδη από τις 17.8.2015 (άρθρο 1 παρ. 5α της ΠΝΠ της 18.7.2015, όπως προσετέθη με την υπ' αρ. Γ.Δ.Ο.Π. 0001133ΕΞ2015/Χ.Π. 2524/17.8.2015 απόφαση του Υπουργού Οικονομικών) για μεταφορές από εποπτευόμενα από την ΤτΕ ιδρύματα πληρωμών και από τις 25.9.2015 προβλέφθηκε δυνατότητα αντίστοιχων μεταφορών «*από τα εποπτευόμενα από την Τράπεζα της Ελλάδος ιδρύματα πληρωμών, συμπεριλαμβανομένων των αντιπροσώπων αυτών, καθώς και από ιδρύματα πληρωμών άλλων κρατών μελών της ΕΕ που παρέχουν νομίμως μέσω αντιπροσώπων τους στην Ελλάδα ή μέσω της εταιρείας Ελληνικά Ταχυδρομεία Α.Ε. υπηρεσίες εμβασμάτων*» (άρθρο 1 περ. β της υπ' αρ. Γ.Δ.Ο.Π. 0001258ΕΞ 2015/Χ.Π.2672/25.9.2015 απόφασης του Υπουργού Οικονομικών).

Μεταφορά κεφαλαίων σε λογαριασμούς τηρούμενους εκτός Ελλάδος επιτρέπεται επίσης στο πλαίσιο συναλλαγών επί χρηματοπιστωτικών μέσων σε ελληνικές οργανωμένες αγορές αρχικά δυνάμει της υπ' αρ. Γ.Δ.Ο.Π. 0001062ΕΞ2015/Χ.Π.241/31.7.2015 απόφασης του Υπουργού Οικονομικών (ΦΕΚ Β' 1617/31.7.2015) και ήδη δυνάμει της υπ' αρ. Γ.Δ.Ο.Π. 0001608ΕΞ 2015/7.12.2015 απόφασης του Υπουργού Οικονομικών (ΦΕΚ Β' 2625/7.12.2015). Επιτρέπεται, ειδικότερα, το προϊόν της εκκαθάρισης και του διακανονισμού συναλλαγών επί χρηματοπιστωτικών μέσων να πιστώνεται σε τραπεζικούς λογαριασμούς τηρούμενους εκτός Ελλάδος, υπό τους προβλεπόμενους στο άρθρο 1 παρ. 2 της εν λόγω αποφάσεως περιορισμούς.

(δ) Λοιποί περιορισμοί

Κατά τη διάρκεια των περιορισμών προβλέπονται περαιτέρω περιορισμοί στις τραπεζικές εργασίες. Οι σπουδαιότεροι είναι:

(i) η απαγόρευση ανοίγματος νέων λογαριασμών (όψεως ή καταθετικών), προσθήκης συνδικαιούχων σε ήδη υφιστάμενους και ενεργοποίησης αδρανών λογαριασμών.

Στο άρθρο 1 παρ. 7, όπως τροποποιηθέν ισχύει, απαριθμούνται περιοριστικά οι συναλλαγές για τη διενέργεια των οποίων επιτρέπεται το άνοιγμα νέου λογαριασμού, εφόσον δεν υφίσταται άλλος διαθέσιμος λογαριασμός μέσω του οποίου αυτές μπορούν να διενεργηθούν (πληρωμές μισθοδοσίας, καταβολή νέων συντάξεων και νέων προνοιακών επιδομάτων, εξυπηρέτηση νεοϊδρυθέντων νομικών προσώπων ή ατομικών επιχειρήσεων και ελευθέρων επαγγελματιών με έναρξη δραστηριότητας μετά την 1η Μαΐου 2015, αποδοχή προθεσμιακής κατάθεσης στην περίπτωση που οι δικαιούχοι της ταυτίζονται με τους δικαιούχους του τροφοδότη λογαριασμού της, εξυπηρέτηση νεοεγγραφόμενων φοιτητών κ.ο.κ.). Προβλέπεται, ωστόσο, δυνατότητα ανοίγματος λογαριασμού και σε μη προβλεπόμενες περιπτώσεις, έπειτα από ειδική έγκριση της Επιτροπής Εγκρίσεως Τραπεζικών Συναλλαγών (άρθρο 1 παρ. 7 περ. ια).

(ii) η απαγόρευση πρόωρης, μερικής ή ολικής, εξόφλησης δανείου σε πιστωτικό ίδρυμα, με εξαίρεση την αποπληρωμή με μετρητά ή έμβασμα από το εξωτερικό.

(iii) η απαγόρευση πρόωρης, μερικής ή πλήρους, λήξης προθεσμιακών καταθέσεων, με εξαίρεση την πρόωρη μερική λήξη προθεσμιακής κατάθεσης, αποκλειστικά για ισόποση εξόφληση συγκεκριμένων, περιοριστικά απαριθμούμενων, υποχρεώσεων (οφειλών προς το Δημόσιο και τους ασφαλιστικούς φορείς, τρεχουσών δόσεων και ληξιπρόθεσμων οφειλών στο ίδιο πιστωτικό ίδρυμα, νοσηλίων και διδάκτρων στην Ελλάδα και το εξωτερικό, υποχρεώσεων προς προμηθευτές έναντι τιμολογίων κ.ο.κ.). Και ο περιορισμός αυτός αμβλύνθηκε με την υπ' αρ. Γ.Δ.Ο.Π.0001258ΕΞ 2015/Χ.Π.2672/25.9.2015 απόφαση του Υπουργού Οικονομι-

κών, με την οποία επιτράπηκε η πρόωρη λήξη προθεσμιακών καταθέσεων για κάλυψη αναγκών διαβιώσεως μέχρι το ποσό των 1.800 ευρώ μηνιαίως, καθώς και για την αγορά ακινήτου «έως κατ' ανώτατο όριο του ποσού που αναγράφεται στο συμβόλαιο αγοραπωλησίας και στα σχετικά παραστατικά, πλέον των συμβολαιογραφικών και άλλων εξόδων, και η μεταφορά του εν λόγω ποσού σε υφιστάμενο λογαριασμό ταμιευτηρίου ή όψεως του πωλητή του ακινήτου και, κατά περίπτωση, του συμβολαιογράφου, του δικηγόρου και του Δημοσίου».

Σύμφωνα με το άρθρο 1 παρ. 10 περ. δ της από 18.7.2015 ΠΝΠ «[δ]εν επιτρέπονται μεταφορές κεφαλαίων για την απόκτηση χρηματοπιστωτικών μέσων του άρθρου 5 του Ν. 3606/2007 (Α' 195) μέσω οργανωμένων αγορών και πολυμερών μηχανισμών διαπραγμάτευσης ή επαγγελματιών που διαθέτουν τέτοια χρηματοπιστωτικά μέσα, όπως Ο.Σ.Ε.Κ.Α. ή Ο.Ε.Ε.. Με απόφαση του Υπουργού Οικονομικών, μετά από εισήγηση της Τράπεζας της Ελλάδος και της Επιτροπής Κεφαλαιαγοράς δύνανται να αίρονται οι περιορισμοί των περιπτώσεων γ και δ και να ρυθμίζονται οι όροι διενέργειας τέτοιων μεταφορών κεφαλαίων».

Σχετικώς, εξεδόθησαν η υπ' αρ. Γ.Δ.Ο.Π.0001062ΕΞ2015/Χ.Π.241/31.7.2015 απόφαση του Υπουργού Οικονομικών (ΦΕΚ Β' 1617/31.7.2015) και στη συνέχεια η υπ' αρ. Γ.Δ.Ο.Π.0001608ΕΞ2015/7.12.2015 απόφαση του Υπουργού Οικονομικών (ΦΕΚ Β' 2625/7.12.2015), με τις οποίες έχει αμβλυθθεί σημαντικά ο εν λόγω περιορισμός.

(ε) Συνέπειες της απαγόρευσης

Ως προς τη συνέπεια της διενέργειας απαγορευμένων συναλλαγών, το άρθρο 1 παρ. 13 της ΠΝΠ ορίζει ότι η Τράπεζα της Ελλάδος επιβάλλει στα πιστωτικά ιδρύματα για κάθε παράβαση πρόστιμο ύψους έως του ενός δεκάτου του ποσού της αντίστοιχης συναλλαγής, ενώ το άρθρο 1 παρ. 14 προβλέπει ότι το πρόσωπο που παραβιάζει τις διατάξεις του άρθρου 1 της ΠΝΠ τιμωρείται με ποινή φυλάκισης τουλάχιστον τριών (3) μηνών και χρηματική ποινή έως του ενός δεκάτου του ποσού της, ενώ το πιστωτικό ίδρυμα υποχρεούται να καταγγείλει τη σύμβαση εργασίας ή έργου του προσώπου αυτού.

Και εν προκειμένω πρέπει να γίνει δεκτό ότι οι απαγορευμένες τραπεζικές συναλλαγές είναι άκυρες, κατ' εφαρμογήν του άρθρου 174 ΑΚ, και δεν παράγουν τις σκοπούμενες έννομες συνέπειες. Ωστόσο, λόγω της φύσης και του αντικειμένου των απαγορευμένων σήμερα συναλλαγών, οι πρακτικές συνέπειες της ακυρότητας αυτής σε επίπεδο ουσιαστικού δικαίου δεν πρέπει να υπερτονίζονται. Επί παραδείγματι, αποτελεί ζητούμενο εάν όντως έχει πρακτική σημασία η αναγνώριση της ακυρότητας της σύμβασης κατάθεσης (άκυρο άνοιγμα λογαριασμού) ή της ακυρότητας της μεταφοράς χρημάτων του πελάτη σε λογαριασμό του ίδιου στην αλληλοδαπή.

2. Η διάκριση «παλαιού» και «νέου» χρήματος

Η νομική μεταχείριση του κυκλοφορούντος χρήματος, ως μέτρου αξίας των αγαθών και μέσου πληρωμών²⁸, δεν διακρίνεται κατ' αρχήν²⁹ αναλόγως της προελεύσεώς του. Ούτε η ονομαστική ούτε η αγοραστική του αξία, αλλήλ ούτε και οι πιθανές νόμιμες χρήσεις του ως μέσου εξοφλήσεως χρηματικών οφειλών διαφοροποιούνται με κριτήριο τον τρόπο κτήσεώς του ή τη μορφή υπό την οποία ετηρείτο. Εν τούτοις, η από 18.7.2015 ΠΝΠ, με την οποία θεσπίζονται οι περιορισμοί στην κίνηση κεφαλαίων, και οι περαιτέρω εκδοθείσες κανονιστικές πράξεις, εισάγουν μία συναφή διάκριση. Προβλέπεται, ειδικότερα, ότι ορισμένες συναλλαγές μπορεί να διενεργηθούν εφόσον χρησιμοποιηθούν χρήματα προερχόμενα από το εξωτερικό ή μετρητά εκτός τραπεζικού συστήματος, όχι όμως εφόσον αξιοποιούνται χρήματα υπάρχοντα εντός τραπεζικού συστήματος ήδη στις 29.6.2015 (ημέρα θεσπίσεως της τραπεζικής αργίας). Η ρύθμιση αυτή οδήγησε στη χρήση των (μη προβλεπόμενων στο νόμο) νεολογισμών «παλαιό» (ήτοι υφιστάμενο εντός του ελληνικού τραπεζικού συστήματος) και «νέο» (ήτοι κυκλοφορούν εκτός αυτού) χρήμα³⁰.

Συναλλαγές ως προς τις οποίες προβλέπεται διάκριση αναλόγως της προελεύσεως των χρημάτων που χρησιμοποιούνται για τη διενέργειά τους είναι:

(α) το άνοιγμα λογαριασμού: η πρόθεση μεταφοράς ποσού από άλλη τράπεζα δεν συνιστά λόγος να επιτραπεί το άνοιγμα λογαριασμού στη νέα τράπεζα· εν τούτοις, επιτρέπεται το άνοιγμα λογαριασμού για να καταστεί εφικτή η πίστωση ποσών από την αλληλοδαπή σε ευρώ ή ξένο νόμισμα, ύψους τουλάχιστον δέκα χιλιάδων ευρώ ή του ισόποσου σε ξένο νόμισμα (άρθρο 1 παρ. 7 περ. θ της από 18.7.2015 ΠΝΠ).

(β) η πρόωπη εξόφληση δανείου: επιτρέπεται η πρόωπη, μερική ή ολική, εξόφληση – μόνον εάν αυτή γίνει με μετρητά ή έμβασμα από το εξωτερικό – δανείου σε πιστωτικό ίδρυμα ή μέσω χορήγησης νέου δανείου, με σκοπό την αναδιάρθρωση, υπό την προϋπόθεση ότι το ποσό του νέου δανείου είναι ίσο τουλάχιστον με το ποσό του ανεξόφλητου κεφαλαίου του αρχικού δανείου (άρθρο 1 παρ. 8 της από 18.7.2015 ΠΝΠ, όπως αντικαταστάθηκε με το άρθρο 1 παρ. 4 της υπ' αρ. Γ.Δ.Ο.Π.0001133ΕΞ2015/Χ.Π. 2524/17.8.2015 απόφασης του Υπουργού Οικονομικών).

28 Για τις λειτουργίες του χρήματος βλ. αντί άλλων Καλλιμόπουλο, ό.π., σ. 24 επ.

29 Ισχύουν, πάντως, και ρυθμίσεις στις οποίες θα μπορούσε κανείς να διακρίνει εν σπέρματι τη σχετική διάκριση, όπως η χ. η αδυναμία κατάσχεσης του μισθού (άρθρο 982 παρ. 2 περ. δ ΚΠολΔ): το ίδιο ακριβώς χρηματικό ποσό σε μία τραπεζική κατάθεση μπορεί να υπόκειται σε κατάσχεση ή όχι, αναλόγως του λογαριασμού από τον οποίο μεταφέρθηκε προς την κατάθεση αυτήν (του εργοδότη ή άλλου προσώπου).

30 Βλ. εντελώς ενδεικτικά <http://www.capital.gr/story/3044365>· <http://www.kathimerini.gr/824671/article/oikonomia/epixeirhseis/mono-meneo-xrhma-oi-synallages-otan-epanaleitoyrghsei-to-xrhmatisthrio>· <http://www.newmoney.gr/palmos-oikonomias/trapezes/item/242844-deitera-anoigoun-oi-trapezes-telika,-litnikanta-texnika-problimata>

(γ) η μεταφορά κεφαλαίων προς το εξωτερικό: χρηματικά ποσά που έχουν μεταφερθεί από την αλληοδαπή σε πιστωτικό ίδρυμα που λειτουργεί στην Ελλάδα, μεταφέρονται ελεύθερα εκ νέου σε λογαριασμό που τηρείται σε πιστωτικό ίδρυμα που λειτουργεί στο εξωτερικό (άρθρο 1 παρ. 10 περ. στ της από 18.7.2015 ΠΝΠ)³¹.

(δ) οι αναλήψεις μετρητών:

(i) οι ναυτιλιακές εταιρείες που αναφέρονται στους ν. 27/1975, 959/1979 και στο ν.δ. 2687/1953 μπορούν να πραγματοποιούν αναλήψεις μετρητών έως του ποσού των πενήντα χιλιάδων ευρώ ημερησίως, από χρηματικά ποσά που έχουν μεταφερθεί από την αλληοδαπή σε πιστωτικό ίδρυμα που λειτουργεί στην Ελλάδα. Με απόφαση της Επιτροπής Εγκρίσεως Τραπεζικών Συναλλαγών δύναται να επιτρέπεται η ανάληψη και να ορίζεται σχετικό όριο και για άλλους κλάδους επιχειρήσεων (άρθρο 1 παρ. 10 περ. στ εδ. 2-3 της από 18.7.2015 ΠΝΠ, όπως προστέθηκαν με το άρθρο 1 παρ. 5 της υπ' αρ. Γ.Δ.Ο.Π.0001027ΕΞ2015/Χ.Π.2364/24.7.2015 απόφασης του Υπουργού Οικονομικών).

(ii) Σύμφωνα με το άρθρο 1 παρ. 11 περ. ια της από 18.7.2015 ΠΝΠ, όπως αυτό τροποποιηθέν ισχύει, επιτρέπεται «*Η καταβολή από τα εποπτευόμενα από την Τράπεζα της Ελλάδος ιδρύματα πληρωμών, συμπεριλαμβανομένων των αντιπροσώπων αυτών, καθώς και από ιδρύματα πληρωμών άλλων κρατών μελών της ΕΕ που παρέχουν νομίμως μέσω αντιπροσώπων τους στην Ελλάδα ή μέσω της εταιρείας Ελληνικά Ταχυδρομεία Α.Ε., μετρητών στους δικαιούχους από έμβασμα εξωτερικού, εάν έχει προηγηθεί i) εισαγωγή από το ίδρυμα πληρωμών τουλάχιστον ισόποσου ποσού σε φυσική μορφή από το εξωτερικό, από την έναρξη ισχύος της παρούσας Πράξης, με σχετική δήλωση της εν λόγω εισαγωγής στην Τράπεζα της Ελλάδος, ή ii) είσπραξη σε μετρητά τουλάχιστον ισόποσου ποσού από πελάτες τους-πληρωτές εμβασμάτων προς το εξωτερικό, έως κατ' ανώτατο του ποσού των χιλίων οκτακοσίων (1.800) ευρώ ανά πελάτη τους-δικαιούχο εμβάσματος, ανά ημερολογιακό μήνα. Επίσης, επιτρέπεται η διακίνηση χρηματικών εμβασμάτων στο εσωτερικό με καταβολή μετρητών στους δικαιούχους, υπό την προϋπόθεση ότι ο πληρωτής έχει καταθέσει το σύνολο του ποσού σε φυσική μορφή*».

(iii) Σύμφωνα με το άρθρο 1 περ. θ της υπ' αρ. Γ.Δ.Ο.Π.0001258ΕΞ2015/Χ.Π.2672/25.9.2015 απόφασης του Υπουργού Οικονομικών επιτρέπεται η ανάληψη μετρητών έως του ποσοστού 10% συνολικά, από χρηματικά ποσά τα οποία μεταφέρονται από την αλληοδαπή σε υφιστάμενους λογαριασμούς που τηρούνται σε πιστωτικό ίδρυμα στην Ελλάδα.

(ε) για το διάστημα από τις 31.7 έως τις 7.12.2015, η αγορά χρηματοπιστωτικών μέσων και το άνοιγμα θέσεων επί παραγώγων σε χρηματοπιστωτικά μέσα. Ειδικότερα, σύμφωνα με το άρθρο 1 παρ. 2 της υπ' αρ. Γ.Δ.Ο.Π.0001062ΕΞ2015/Χ.Π.

31 Συναφείς ρυθμίσεις ισχύουν και για τη μεταφορά κεφαλαίων από εκπαιδευτικούς οργανισμούς δημοσίου ή ιδιωτικού δικαίου και τεχνολογικούς φορείς (άρθρο 1 παρ. 10 περ. ζ και θ της ΠΝΠ)

2412/31.7.2015 απόφασης του Υπουργού Οικονομικών, για την εξυπηρέτηση των συναλλαγών αυτών επιτρεπόταν να χρησιμοποιηθούν μόνο «νέα κεφάλαια», ως τέτοια δε νοούνται «αυτά που πιστώνονται στους οικείους τραπεζικούς λογαριασμούς στο ίδρυμα μετά την έναρξη ισχύος της παρούσας (εφεξής «νέα κεφάλαια») και προέρχονται α) από έμβασμα εξωτερικού, β) από το προϊόν πώλησης χρηματοπιστωτικών μέσων του άρθρου 5 του Ν. 3606/2007, εξαιρουμένων εκείνων του στοιχείου γ' του ως άνω άρθρου 5, γ) από επιστροφή ασφαλειών (margin), η κάλυψη των οποίων αρχικά προήλθε από κεφάλαια των περιπτώσεων α', β', δ', ε' και ζ' της παρούσας παραγράφου, δ) από χρηματικές διανομές στους δικαιούχους των χρηματοπιστωτικών μέσων του άρθρου 5 του Ν. 3606/2007, συνδεδεμένες με τα οικεία χρηματοπιστωτικά μέσα, ενδεικτικώς λόγω τακτικής λήξης τους, εταιρικών ή παρεμφερών πράξεων (πληρωμές τοκομεριδίων, μερισμάτων και άλλες σχετικές μορφές εσόδων), ε) από πιστώσεις προερχόμενες από θέσεις σε παράγωγα χρηματοπιστωτικά μέσα των περιπτώσεων (δ) έως (ι) του άρθρου 5 του Ν. 3606/2007, στ) από υφιστάμενα κατά την έναρξη ισχύος της παρούσας ελεύθερα πιστωτικά υπόλοιπα δικαιούχων σε επενδυτικούς λογαριασμούς που τηρούνται σε Ιδρύματα από εταιρείες παροχής επενδυτικών υπηρεσιών κατά την έννοια του ν. 3606/2007 που λειτουργούν στην Ελλάδα και ζ) από καταβολή σε μετρητά σε πιστωτικά ιδρύματα και εταιρίες παροχής επενδυτικών υπηρεσιών, τα οποία εκτελούν τις οικείες συναλλαγές, του τμήματος αγοράς των Χρηματοπιστωτικών Μέσων που παραγγέλλονται να αποκτηθούν». Η υπ' αρ. Γ.Δ.Ο.Π.0001062ΕΞ2015/Χ.Π. 2412/31.7.2015 απόφαση του Υπουργού Οικονομικών καταργήθηκε με το άρθρο 6 της υπ' αρ. Γ.Δ.Ο.Π.0001608ΕΞ2015/7.12.2015 απόφασης του Υπουργού Οικονομικών (ΦΕΚ Β' 2625/7.12.2015).

Οι ανωτέρω ρυθμίσεις, κατά τις ειδικότερες προβλέψεις εκάστης, εισάγουν, όπως ήδη ελέχθη, διάκριση ως προς τις επιτρεπτές χρήσεις κεφαλαίων κατά τη διάρκεια των περιορισμών, αναλόγως της προελεύσεως και της μορφής τους. Αντίστοιχοι κανόνες δεν είναι συνήθεις και θα μπορούσε ενδεχομένως να τεθεί θέμα παραβίασης της αρχής της ισότητας, στο μέτρο που οι δυνατότητες των δικαιούχων διαφοροποιούνται χωρίς αποχρώντα λόγο, λ.χ. όταν διαφοροποιείται η (επιτρεπτή) πρόωγη εξόφληση δανείου με μετρητά από την (ανεπίτρεπτη) πίστωση του δανειακού λογαριασμού με υπόλοιπο καταθέσεως στην ίδια τράπεζα. Ωστόσο, είναι στις πλείστες περιπτώσεις προφανής η πρόθεση του νομοθέτη να εξισορροπήσει τους συγκρουόμενους στόχους κατά την κατάστροψη μιας, ούτως ή άλλως, έκτακτης και προσωρινής ρυθμίσεως. Αφετηρία είναι η διασφάλιση της ρευστότητας των πιστωτικών ιδρυμάτων και του τραπεζικού συστήματος στο σύνολό του και η αποτροπή της περαιτέρω απώλειας κεφαλαίων προς την αλληλοδαπή. Στο πλαίσιο αυτό, η εισαγωγή εξαιρέσεων αποβλέπει στην εξυπηρέτηση συγκεκριμένων στόχων (ιδίως της επανεισαγωγής εξαχθέντων στην αλληλοδαπή κεφαλαίων ή της επανόδου στην κυκλοφορία αποθησαυρισθέντων σε φυσική μορφή χρημάτων), οι οποίοι κρίνονται εν προκειμένω προκρίτεοι. Τίθεται βέβαια το περαιτέρω ερώτημα εάν οι εν

λόγω σκοποί πρέπει να εξυπηρετηθούν μόνο στις συγκεκριμένες περιπτώσεις και εάν, εν πάση περιπτώσει, η προκριθείσα ρύθμιση συνιστά τη βέλτιστη λύση για την εξυπηρέτησή τους.

V. Επίλογος

Η επιβολή περιορισμών στην κίνηση κεφαλαίων στο ελληνικό τραπεζικό σύστημα συνιστά ρύθμιση με πολλή ιδιάζοντα χαρακτηριστικά, προορισμένη από τη φύση της να εγείρει ερμηνευτικά προβλήματα και να θέτει ζητήματα εναρμονίσεως με το ισχύον σύστημα του ιδιωτικού δικαίου. Ειδικότερα:

(α) η υπό συζήτηση ρύθμιση έχει χαρακτήρα εξαιρετικό, αφού αποβλέπει στην αντιμετώπιση μιας έκτακτης κατάστασης, της κρίσης ρευστότητας των ελληνικών πιστωτικών ιδρυμάτων, μέσω λήψεως μέτρων κατ' αρχήν ασυμβίβαστων με τις κατοχυρωμένες στο Σύνταγμα και το Ενωσιακό Δίκαιο ελευθερίες.

(β) σε αντιδιαστολή με τους συνήθεις κανόνες δικαίου, που προορίζονται κατ' αρχήν να ισχύσουν επ' αόριστον στο μέλλον, η ρύθμιση είναι εξ' ορισμού προσωρινή, δεδομένου ότι εξ' αρχής σχεδιάζεται να ισχύσει ενόσω διαρκεί η έκτακτη κρίση και να καταργηθεί μόλις αποκατασταθεί η ρευστότητα των πιστωτικών ιδρυμάτων και η εμπιστοσύνη του κοινού.

(γ) όπως εν τέλει διαμορφώθηκε, η ρύθμιση έχει χαρακτήρα αποσπασματικό και δεν επιβάλλεται κατά τρόπο ενιαίο, αλλά με *διαδοχικές πράξεις*. Δεν σχεδιάσθηκε δηλαδή εξ' αρχής η επιβολή συγκεκριμένων περιορισμών, με διακεκριμένες για έκαστον προϋποθέσεις και εξαιρέσεις, αλλά θεσπίσθηκε ο γενικός περιορισμός, με ορισμένες εξαιρέσεις, και ακολούθως η ρύθμιση μεταβλήθηκε διαδοχικά, κατά βάση με διαφοροποίηση των προϋποθέσεων και προσθήκη νέων εξαιρέσεων. Προϊόντος του χρόνου, αφενός μεν διαγιγνώσκονται οι ατέλειες της ρυθμίσεως και ακολουθεί διαδοχική συμπλήρωση και διόρθωση, αφετέρου δε μεταβάλλεται η οικονομική κατάσταση, ιδίως ως προς τη ρευστότητα των πιστωτικών ιδρυμάτων, και απαιτείται αναπροσαρμογή του ρυθμιστικού πλαισίου στην κατεύθυνση της βαθμιαίας απελευθερώσεως των συναλλαγών.

Οι διαδοχικώς θεσπιζόμενοι μετά την αρχική επιβολή περιορισμών κανόνες συντείνουν πλέον προεχόντως στη χαλάρωση των περιορισμών και στη σταδιακή αποκατάσταση της ελεύθερης κυκλοφορίας των κεφαλαίων. Η τελική κατάληξη προορίζεται να είναι η κατάργηση της εξαιρετικής ρυθμίσεως και η αποκατάσταση της λειτουργίας του τραπεζικού συστήματος επί τη βάση των γενικώς ισχυόντων κανόνων.